

Hantering vid avlivning av fjäderfä

Innehåll

Du har ett ansvar som djurägare	4
Vad säger lagen?	4
Vad betyder de olika begreppen?	5
Du måste ha kunskaper!	5
Att ta beslut om avlivning	6
Djurhantering i samband med avlivning	8
Bedövning och avlivning	9
Tillåtna metoder för bedövning av olika fjäderfä	9
Slag mot huvudet	10
Elbedövning	10
Bultpistol	12
Kulvapen	12
Så reagerar djuret	12
Tillåtna metoder för avlivning av olika fjäderfä	14
Avblodning	14
Dekapitering eller halshuggning	14
Halsdislokation	14
Avlivning av små kycklingar	15
Avlivning av större fåglar upp till 5 kilo	16
Avlivning av hela värphönsfloccar	17
Checklista vid gasning	19
Förberedelser innan gasning	20
Arbetet under och efter gasning	21
Tänk på djurskydd och arbetarskydd	21
Hantering av de döda djuren	22
Obduktion och provtagning	23
Nedgrävning	24
Förbränning i gårdspanna	24

Du har ett ansvar som djurägare

Att hålla fjäderfä innebär att du som djurägare eller djurskötare måste ta ansvar för att fåglarna mår bra när de lever och att de får sluta sitt liv på ett så skonsamt sätt som möjligt om det är aktuellt med avlivning eller slakt. I djurskyddslagen står att den som ska bedöva och avliva ett djur ska vara väl förtrogen med den bedövnings- och avlivningsmetod som ska användas och det gäller både i större besättningar med många tiotusentals fjäderfän och i hobbybesättningar.

Målsättningen är naturligtvis att de djur man ansvarar för ska hålla sig friska. Tyvärr händer det ibland att djur blir sjuka eller att olyckan är framme. Djurägaren eller skötaren måste då ta beslut om och ansvara för avlivning av enstaka djur. Vid vissa tillfällen avlivas en hel flock och det är viktigt att ha kunskap om hur det ska gå till. Den här broschyren är framtagen för att ge råd och tips till dig som ansvarar för fjäderfä.

Vad säger lagen?

Grunden i den svenska djurskyddslagen är att djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdomar. Ett sjukt och skadat djur ska snarast få nödvändig vård. Är sjukdomen eller skadan så svår, att djuret lider och inte går att bota, ska djuret avlivas omedelbart. Som ansvarig har du alltså en skyldighet att låta avliva svårt sjuka och skadade djur så snabbt som möjligt om de inte är behandlingsbara. Slakt och annan avlivning av djur regleras av Jordbruksverkets föreskrifter från november 2007 (SJVFS 2007:77, L 22, omtryckt under beteckningen SJVFS 2008:69). Här beskrivs hur du ska hantera olika djurslag inför bedövning, vilka bedövningsmetoder som är godkända för de olika djurslagen, och hur man slutligt avlivar och kontrollerar att djuret är dött.

Grunden i den svenska djurskyddslagen är att djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.

Vad betyder de olika begreppen?

För att det ska vara tydligt med de olika begreppen är det viktigt att definiera vad vi egentligen menar. I broschyren använder vi djurskyddsföreskrifternas betydelse av orden:

- Med bedövning menas metoder som gör ett djur medvetslöst inför avlivningen.
- Med avlivning menas att man gör så att djuret dör.
- Med slakt menas avlivning genom avblodning av ett djur för att använda slaktkroppen som livsmedel eller foder.
- Med halsdislokation menas avlivning genom hastig vridning-sträckning-tänjning av halskotpelaren på ett sådant sätt att ryggmärgen slits av, halsens blodkärl brister och djuret omedelbart dör.
- Med dekapitering menas avlivning genom att huvudet hastigt avskiljs från kroppen med hjälp av ett vasst verktyg.

Du måste ha kunskaper!

Personal som utför bedövning och avlivning vid fjäderfäslakterier och kläckerier ska ha genomgått en relevant utbildning. Utbildningen ska innehålla en teoretisk och en praktisk del och vara dokumenterad.

Vid avlivning av enstaka djur på gårdsnivå krävs ingen formell utbildning men du måste ha goda kunskaper om både djurskydd och praktisk djurhantering för att kunna följa de krav som djurskyddslagen och föreskrifterna ställer. Det gäller både vid val av avlivningsmetod och att kunna hantera utrustningen som ska användas.

I stora fjäderfäbesättningar ingår ofta avlivning av enstaka djur i de dagliga rutinerna eftersom det är så många djur i besättningen.

Att ta beslut om avlivning

I stora fjäderfäbesättningar ingår ofta avlivning av enstaka djur i de dagliga rutinerna eftersom det är så många djur i besättningen. Det är inte försvarbart att avvakta tills djuret självdör och det är oftast inte möjligt att behandla enstaka djur i så stora flockar. Därför avlivas de djur som visar sjukdomssymptom. Djurskötarna är då både vana och väl förberedda på sin arbetsuppgift.

I små besättningar däremot kan beslutet att avliva ett djur kännas svårt att ta och det finns risk att beslutet skjuts på framtiden. Om det är uppenbart att djuret har ont och inte går att bota bör dock avlivning ske direkt. Som djurägare riskerar du att anmälas för djurplågeri och åtalas om djur som lider inte tas om hand på rätt sätt. Det är viktigt att avlivningen sker så stressfritt som möjligt och att säkra metoder används så att medvetlöshet inträder snabbt och döden blir smärtfri.

Exempel på tillstånd där avlivning av djuret är bästa alternativet:

- Svaghet som medför att fågeln är för svag för att resa sig eller förflytta sig med övriga fåglar i flocken
- Döende djur som lider
- Akut smärta förorsakad av olycksfall
- Akut smärta förorsakad av sår i kloaken orsakat av hackning i flocken
- Fot- och benlidanden som medför oförmåga att stå eller gå eller svårigheter att nå foder och vatten
- Andra sjukdomstillstånd som inte går att bota.

Att ta beslut om att avliva ett djur kan kännas svårt oavsett om det är ett litet djur i en stor flock eller ett stort djur i en liten flock. Tänk positivt, att du hjälper hönan, kycklingen eller strutsen till en skonsam död genom att du snabbt tar itu med avlivningen. I stora flockar känner man inte individerna och det kan därför vara enklare att lära sig att hantera avlivningar. När väl beslutet är taget är det viktigt att vara bestämd, målinriktad och veta att avlivningen är en av de viktigaste djurskyddsåtgärderna i en modern djurhållning. Om du är osäker på att klara avlivningen själv måste du be om hjälp.

Tyvärr sker oförutsedda händelser ibland – djuret kan t.ex. drabbas av sjukdom eller olycksfall – som gör att du måste ta ett snabbt beslut för att hindra att djuret lider.

Kommersiell fjäderfäproduktion skiljer sig från övrig djurhållning på det viset att man tillämpar ”allt in och allt ut”, dvs. omgångsuppfödning. Inom äggproduktionen innebär det att man i förväg har planerat att hela flocken ska slaktas för att stallet ska rengöras och saneras innan nästa grupp unghöns sätts in. Det finns ett fåtal fjäderfäslakterier som tar emot värphöns för slakt vilket innebär att det blir långa transportavstånd. Detta medför att många väljer andra avlivningsmetoder t.ex. koldioxid som ett alternativ till slakt.

Vid svårare sjukdomsutbrott som t.ex. Newcastlesjuka, salmonella eller fågelinfluensa kan Jordbruksverket besluta om avlivning av hela flockar i stallet för att förhindra smittspridning. Jordbruksverket avgör då också vilken eller vilka metoder som får användas vid avlivning.

Djurhantering i samband med avlivning

Djurskyddslagen anger att ett djur som förs till slakt och slaktas, ska skonas från onödigt obehag och lidande. Denna regel gäller naturligtvis också när ett djur ska avlivas hemma på gården. En större fågel, t.ex. struts, som är skadad eller sjuk och har svårt att röra sig ska avlivas på plats utan att flyttas. Djuret ska i dessa fall först bedövas och avlivas och djurkroppen får flyttas sedan djuret dött. Flockdjur som är vana att alltid vara i sällskap med andra djur mår bäst av att avlivas i flocken eller i närheten av flocken. Både forskning och praktiska erfarenheter tyder på att djur inte påverkas nämnvärt av att stå bredvid ett djur som bedövas eller avlivas, förutsatt att man arbetar lugnt. Om djuret som ska avlivas ska tas ut ensamt till en helt ny miljö kan detta utlösa stress och ett stressat djur kan utgöra en fara för de personer som ska hantera djuret. Se därför till att det drabbade djuret har åtminstone ett djur till sällskap om det ska tas från flocken. Värphöns och gäss är ofta flaxiga och kan få panik och ”gå i hög” om de blir stressade medan

Flockdjur som är vana att alltid vara i sällskap med andra djur mår bäst av att avlivas i närheten av flocken.

slaktkycklingar och i viss mån även kalkoner oftast är lugnare. Tänk på att fåglar reagerar på höga ljud och skrik.

Djuret kan behöva fixeras i samband med bedövningen. Det är tillåtet att hänga fjäderfä i fotbyglar eller att använda slakttratt vid bedövning. Vid hantering av strutsar kan man trä en hätta över huvudet på djuret, vilket lugnar ner dem. Den metod som väljs för avlivning måste vara säker för den personal som arbetar med avlivningen, här väger man också in risken för spridning av sjukdom till människa.

Bedövning och avlivning

Avlivningen sker i två moment, först bedövning och sedan avlivning. Du börjar med att bedöva djuret vilket innebär att det blir medvetslöst och inte kan uppleva smärta.

Det vanligaste sättet att avliva enstaka höns och kycklingar är bedövning genom slag i huvudet följt av avlivning genom halsdislokation.

Tillåtna metoder för bedövning av olika fjäderfä

Vid avlivning av enstaka djur är det tillåtet att bedöva höns, kalkoner och övriga fjäderfän

- genom slag i huvudet
- med bultpistol avsedd för fjäderfä
- med kulvapen
- med elektricitet
- med koldioxidgas, gäller endast höns, kalkoner, vaktlar och dag-gamla kycklingar.

Vid avlivning av enstaka strutsfåglar är det tillåtet att bedöva med:

- bultpistol
- kulvapen
- elektricitet.

Små daggamla kycklingar och

Bedövning genom slag mot huvudet på kalkon

okläckta kycklingar, och fjäderfäkycklingar som väger mindre än 250 gram behöver inte bedövas före avlivning.

Tillåtna bedövningsmetoder på fjäderfä

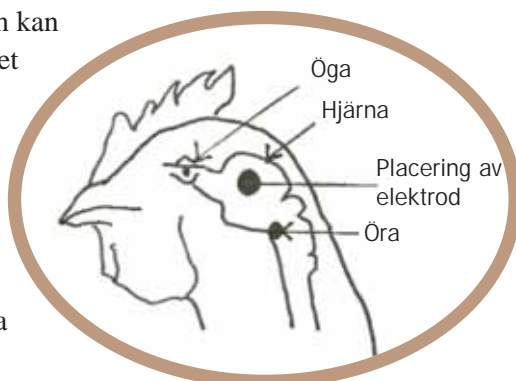
	Bultpistol	Kulvapen	Slag i huvudet	Elektricitet	Koldioxid
Höns	x	x	x	x	x
Övriga fjäderfä	x	x	x	x	
Strutsfåglar	x	x		x	
Okläckta eller dag-gamla kycklingar och fjäderfäkycklingar under 250 g			Bedövning före avlivning krävs inte		

Slag mot huvudet

Slag mot huvudet får användas för att bedöva ett mindre antal fjäderfän. Slag i huvudet är en enkel och effektiv metod. Antingen tar du ett stadigt grepp i fågelns ben och stjärt, och slår fågeln i bakhuvudet med en käpp eller rör eller greppar du stadigt runt fågelns kropp, vänder nacken nedåt och slår bakhuvudet mot en fast förankrad hård kant t.ex. ett trappsteg, en stål- eller en betongkant. Efter bedövning ska fåglarna avlivas genom halsdislokation eller avblodning. Slag mot huvudet kan även användas som en direkt avlivningsmetod för ett begränsat antal fjäderfän, inklusive strutskycklingar. Slaget ska då utföras med sådan kraft och precision att det medför omedelbar medvetlöshet och död.

Elbedövning

Manuell elbedövning av enstaka fjäderfän kan utföras med torr el. Torr el innebär att det inte behövs vattenbad som vid slakt på större slakterier utan fågelns huvud placeras i en klyka vars insida består av två elektroder. Ibland fuktas man fjäderdräkten och skinnet för att få bättre kontaktytor mot elektroderna. Elbedövningen avbryter hastigt hjärnans normala

För att bedöva fågeln måste elektroderna vara rätt placerade på båda sidor om skallen, mellan fågelns öga och öra, så strömmen passerar genom djurets hjärna.

aktivitet och medvetslöshet inträder. För att bedöva fågeln måste elektroderna vara rätt placerade på båda sidor om skallen så strömmen passerar genom djurets hjärna. Om elektroderna placeras runt nacken det vill säga för långt ner förorsakar strömstyrkan endast förflamning men inte bedövning, och fågeln kan fortfarande känna smärta.

Strömstyrkan mellan elektroderna vid 50 Hz växelström ska uppgå till

- 0,5 ampere för strutsar och fjäderfän som väger mer än 2,5 kg
- 0,3 ampere för övriga fjäderfän

Det finns små handhållna elektriska bedövningsapparater på marknaden. De är lämpliga såväl för enstaka avlivningar som vid småskalig slakt. Till struts används en större tång.

Elektroderna ska vara väl underhållna och utrustningen ska också vara försedd med amperemätare som visar strömstyrkan. Det är mycket viktigt att sköta och underhålla elektrisk utrustning enligt instruktionerna. Den måste testas regelbundet och förvaras på en ren torr plats. Du måste kunna lita på att den fungerar när den ska användas!

Efter elbedövning ska fåglarna avlivas genom halsdislokation eller avblodning inom 20 sekunder.

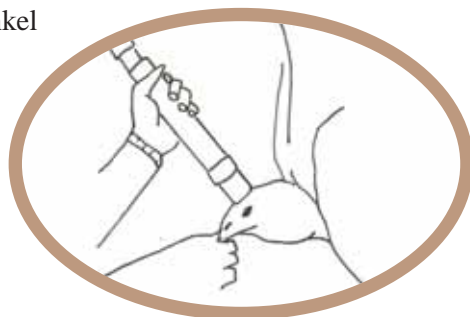

Elektroderna ska vara väl underhållna och utrustningen ska också vara försedd med amperemätare som visar strömstyrkan.

Bultpistol

Det finns en speciell bultpistol (Cash Poultry Killer 2) som är utformad för fjäderfä upp till kalkon- eller gåsstorlek. Principen för bultpistolen är att en bult, driven av en krutladdning, ger fågeln ett kraftigt slag i huvudet vilket gör djuret medvetslöst. Att använda bultpistol är betydligt säkrare bedövningsmetod, och därmed bättre för fågeln, än att slå djuret medvetslös med en pinne. Mynningen på bultpistolen ska alltid vara i direktkontakt med fågelns huvud. Vapnet ska placeras i rätt vinkel mot skallbenet på skallens högsta punkt.

Bulten kan normalt inte lossna från vapnet och användningen är därför tämligen riskfri både för användaren och omgivningen. Vapen och ammunition ska dock alltid hanteras med försiktighet. Bultpistolen ska placeras direkt mot huvudet, se bild, och skottet avlossas så att bulten går rakt in mot hjärnan. Observera att man använder ett plant bulthuvud för mindre fåglar (höns) och ett konformat bulthuvud för tyngre djur (änder, gäss och kalkoner).

Mynningen på bultpistolen ska alltid vara i direktkontakt med fågelns huvud och placeras i rätt vinkel mot skallbenet på skallens högsta punkt.

Bultpistol är en väl beprövad bedövningsmetod för strutsar. Till struts används vanlig bultpistol av samma typ som används till exempel för får och nötkreatur.

Bedövningen ska åtföljas av avlivning genom avblodning eller halsdislokation.

Kulvapen

Bedövning genom skott av kulgevär eller hagelbössa rekommenderas normalt inte, eftersom tamfjäderfä bör kunna fångas in för att bedövas och avlivas på annat sätt. Kulvapen kan dock vara en lösning för enstaka förrymda strutsar. Använd då älgstudsare med ammunition klass 1, det vill säga älg- eller hjortpatron med expanderande kula. Det längsta tillåtna skjutavståndet är 50 meter och träffen ska ta i bröstet.

Så reagerar djuret

Hur vet jag då att bedövningen är tillräcklig? Fjäderfä har starka muskelreflexer, och vi har väl alla hört obehagliga historier om huvudlösa höns som rymt från

huggkubben. Att fågeln sparkar och flaxar rytmiskt är dock vanligen ett tecken på djup medvetslöshet och att hjärnan inte längre kontrollerar kroppen. Det talar om för dig att du utfört bedövningen på ett korrekt sätt, och att djuret kan avlivas genom t.ex. avblodning eller halsdislokation.

Säkra tecken på att bedövningen lyckats:

- tredje ögonlockets reflex, blinkreflexen, upphör att fungera
- regelbunden andning upphör
- vid slag mot huvudet ses kraftiga flaxande vingrörelser
- vid elektrisk bedövning ses först stelhet, sedan muskelsammandragningar.

Tecken på att fågeln är död är

- förstörade pupiller
- ingen blinkreflex
- ingen andning
- nertappade vingar
- helt avslappnad kropp

Tillåtna metoder för avlivning av olika fjäderfä

När djuret är bedövat ska alltid avblodning ske inom en minut. Är djuret bedövat med elektricitet ska avblodningen påbörjas inom 20 sekunder, eftersom det annars finns risk att djuren hinner börjar vakna upp från bedövningen.

Avblodning

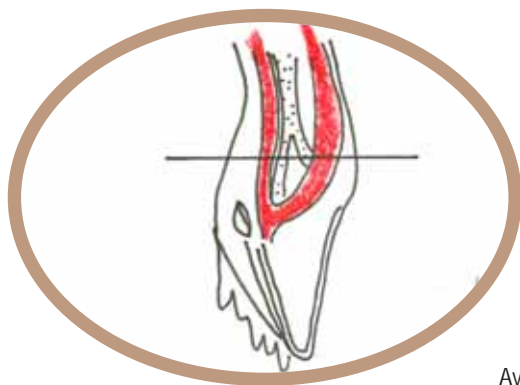
Avlivning genom avblodning sker genom att du snabbt skär av halsens båda pulsådor. Metoden används i fjäderfäslakterier och kan också användas vid akut avlivning. Tänk på att det inte är lämpligt att avbloda inne i djurutrymmet p.g.a. hygieniska skäl. Vid utbrott av smittsamma sjukdomar kan det också i vissa fall vara olämpligt på grund av risk för smittspridning.

Dekapitering eller halshuggning

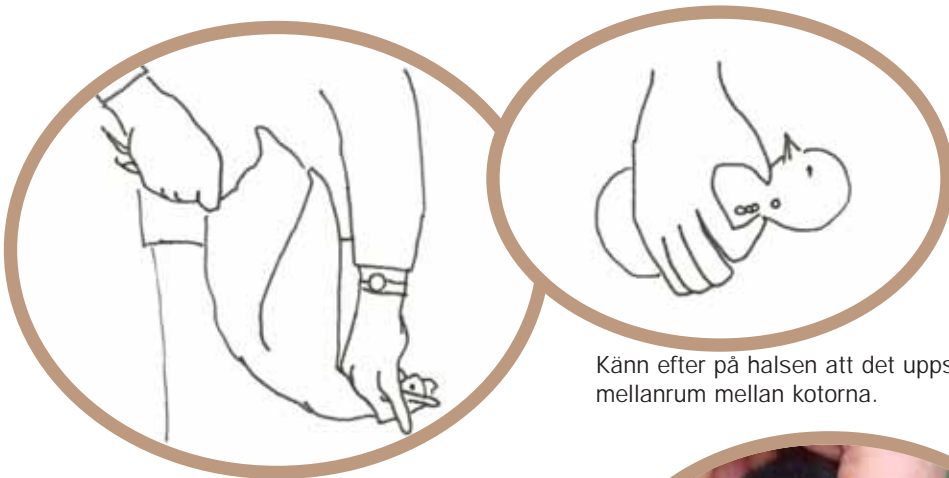
Det är tillåtet att avliva en bedövad fågel genom att skilja huvudet från kroppen med hjälp av en yxa på t.ex. en huggkubbe. Inne i djurutrymmet är denna metod heller inte lämplig att utföra. Kycklingar som väger mindre än 150 gram behöver inte bedövas innan halshuggning.

Halsdislokation

Halsdislokation är tillåten avlivningsmetod på fåglar som väger under 5 kg. Fjäderfä med en kroppsvikt över 250 gram ska vara bedövade när de avlivas med denna metod. Principen är att snabbt sträcka och vrida djurets hals. Halsdislokation ska göras nära huvudet, inte långt ner mot brötskorgen. Då separeras hals-

Avlivning genom avblodning sker genom att du skär av halsens båda pulsådor.

Halsdislokation är tillåten avlivningsmetod på fåglar som väger under 5 kg.

Känn efter på halsen att det uppstått ett mellanrum mellan kotorna.

Halsdislokation på kyckling utförd med handgrepp.

kotorna, blodkärlen brister och djuret dör omedelbart av ryggmärgsskadan och syrebrist i hjärnan. Man kan använda lite olika metoder beroende på fågelns vikt. Det är en fördel att metoden kan utföras manuellt utan särskild utrustning. När det är många fåglar som ska avlivas är arbetet fysiskt ansträngande, särskilt om det rör sig om lite tyngre djur. Om metoden utförs på rätt sätt sker avblodningen under huden och risken för smittspridning är liten.

Den här metoden är lämplig för enstaka djur eller vid avlivning av små hobbyflockar. Det är viktigt att komma ihåg att personalen behöver ordenlig utbildning och träning innan avlivning med halsdislokation utförs.

Efter halsdislokationen ska du känna efter på halsens övre del att det uppstått ett mellanrum mellan kotorna. Mellanrummet ska vara längre än kotorna är tjocka, du ska inte heller kunna känna några blodkärl, bara hud, innan utrymmet fylls med blod.

Avlivning av små kycklingar

Det är tillåtet att avliva små kycklingar som väger mindre än 250 gram genom halsdislokation utan föregående bedövning. På små fåglar leder dislokationen till

omedelbar medvetslöshet och död genom en direkt påverkan på hjärnans nedre delar.

Tryck halskotpelaren med tummen mot en vass kant så att skallben och kota säras ordentligt och ryggmärg och blodkärl brister. Halsdislokation kan också utföras med handgrepp. Kontrollera att du uppnått resultat, dvs. att det uppstått mellanrum mellan kotorna.

Avlivning av större fåglar upp till 5 kilo

Fågeln ska vara bedövad innan halsdislokation på grund av att det finns risk för att man inte uppnår omedelbar medvetslöshet om dislokationen uppstår mellan kotor längre ner på halsen.

Alternativ 1.

Fatta om djurets huvud och snurra kroppen snärtigt så att kroppstyngden får kotorna att säras och ryggmärg och blodkärl att brista. Brottet ska ske nära huvudet. Kontrollera resultatet.

Fatta om det bedövade djurets huvud och snurra kroppen.

Alternativ 2.

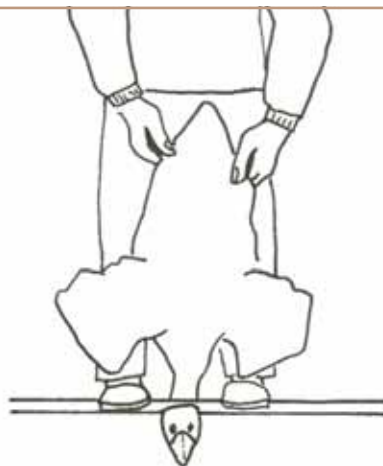
Fatta om djurets ben med ena handen och om bakhuvudet med den andra. Stöd fågeln mot din kropp och dra sedan huvudet bortåt/nedåt och vinkla samtidigt så att kotpelaren delas nära huvudet. Dra snabbt tills ett tillräckligt mellanrum uppkommit. Kontrollera resultatet.

Stöd fågeln mot din kropp och dra sedan huvudet bortåt/nedåt och vinkla samtidigt så att kotpelaren delas nära huvudet.

Alternativ 3.

För de största fåglarna upp till 5 kg kan det vara nödvändigt att använda en trä- eller metallkäpp som läggs över fågelns hals, alternativt en ställning där halsen kläms och sträcks mellan två rör.

Avlivning av hela värphönsflockar

Vid avlivning av hela värphönsflockar eller kalkonflockar är det tillåtet att använda koldioxidgas i stallet. Denna metod används också vanligen vid avlivningar av fjäderfä av smittskyddsskäl. För att säkert veta att alla djur dör snabbt ska hela djurutrymmet uppnå en koldioxidkoncentration på minst 80 %. Den expanderande gasen fylls på direkt från AGA:s bil genom ett fast rör, monterat i hönshusväggen. Själva påfyllningen av gas kan ta 15–20 minuter i ett något större stall.

Enligt bestämmelserna ska ventilationen vara avstängd och gasen ska vara kvar i djurutrymmet en timme. Därefter startas ventilationen, dörrar öppnas och utrymmet ventileras ut, vilket kan ta ytterligare någon timme. Det krävs ingen bedövning av djuren innan avlivningen med koldioxid eftersom gasen i sig leder till medvetslöshet men detta uppfattas av vissa som en kontroversiell metod. Det är mycket viktigt att du som djurägare är väl förberedd och själv tar ansvar för att djurskydd, arbetarskydd och alla föreskrifter följs!

Varning

Ha respekt för gasen – du måste ha kontroll på alla djur och människor och uppsikt över äggbod och packrum så att ingen går in. Tänk på att koldioxidgasen är tung och kan läcka in i intilliggande lokaler.

Några villkor som du måste uppfylla innan avlivning med koldioxid:

- Veterinär ska närvara före, under och efter avlivningen.
- Länsstyrelsens avdelning för djurskydd ska meddelas att avlivning av höns ska utföras.
- De avlivade hönsen ska destrueras efteråt, kontakta Svensk Lantbrukstjänst.

Det är också mycket i stallet som måste förberedas, som att tömma eller isolera vattenledningar och inredningsdetaljer från kyla, täta byggnaden och installation av genomföringsrör, se checklista nedan.

Checklista vid avlivning med koldioxid

Förberedelser i god tid innan avlivning:

- Beställ containrar för kadavertransport till malningsanläggning, förbränning eller biogasanläggning, kontakta Svensk Lantbrukstjänst, se listan längst bak i broschyren.
- Beställ gas genom AGA kundservice på telefon 019-27 61 27.
- Faxe vägbeskrivning till AGA:s distributionscentralen i Stenungsund, faxnummerr 0303-699 25.
- Meddela länsstyrelsen senast 1 vecka i förväg om att avlivning med koldioxid av höns kommer att ske.
- Boka tid med den veterinär som ska närvara och övervaka avlivningen.
- Beräkna i samråd med veterinären en ungefärlig gasvolym. Koncentrationen av koldioxid ska vara ca 80 % i lokalen.

Mängd gas beräknas enligt följande formel:

lokalens längd (m) x bredd (m) x takhöjd (m) x 1,8 (densitet) x 0,8 (koncentration) = antal kilo koldioxid

- Avrunda uppåt för att hålla god marginal. Det går åt mer gas till stallar med frigående höns i flervåningssystem och burhönshållning, då gasen är tung och det är svårare att få upp koncentrationen av gas ända upp i taket. Formeln ovan ska dock tillämpas för alla inhysningssystem.
- Kravet för att AGA ska kunna utföra leverans är att det finns en godkänd vägganslutning i hönsuset. Beställ installation från AGA Gas Teknisk service. Du måste förbereda installationen genom att ta hål i stallfasaden.
- Tänk på framkomligheten så att bilen kan ta sig ända fram till hönsstallet. Gasbilen har bara 4 meter slang mellan bil och vägganslutning.

Vid nybyggnation av större höns- och kalkonstallar krävs numera också en godkänd vägganslutning för avlivning med koldioxid.

Förberedelser innan avlivning

- Byggnaden ska tätas, men lämna mindre öppningar i husets övre delar, så att luft kan tryckas ut av den tunga gasen.
- Ventilationen ska stängas av kort innan gasen är klar att släppas på.
- Djuren får inte träffas direkt av gasstrålen som kommer in i huset under hårt tryck. Se till att de inte uppehåller sig närmare än 10 meter från insläppet och vinkla eventuellt röret uppåt från djuren. Stäng av utrymmet närmast insläppet med nät eller grindar så att fåglarna inte kan uppehålla sig där.
- Det ska finnas ett inspektionsfönster på byggnadens utsida för att veterinär och eventuellt också djurskyddsinspektör ska kunna övervaka avlivningen.
- Gashalten ska kunna mätas på ett säkert sätt, men det krävs inte rutinmässig mätning.
- Skydda eller töm vattenledningar och skydda annan känslig inredning från frysrisk – gasen är mycket kall.

Gasen fylls på och container för uppsamling av döda djur är på plats.

Arbetet under och efter avlivning med koldioxid

- Gaskoncentrationen ska uppnå 80 % och sedan hållas över 60 % under 60 minuter.
- Ha respekt för gasen – ha kontroll på alla djur och människor och ha uppsikt över äggbod och packrum så att absolut **INGEN** går in! Koldioxid kan läcka in även till intilliggande lokaler!
- Sätt igång ventilationen tidigast efter 60 minuter. Öppna då också dörrar och portar och låt hela lokalen vädras ut.
- Ingen får gå in förrän gasen är borta – återigen: håll alla människor och husdjur under uppsikt!
- Veterinären ska kontrollera att djuren är döda och skriva en rapport som skickas in till Jordbruksverket.
- Lasta ut hönsen till containrarna.

Flocken är avlivad.

Tänk på djurskydd och arbetarskydd

Det är djurägaren som ansvarar för avlivningen. Veterinären är närvarande för att kontrollera att allt går rätt till. Mängden koldioxid som krävs ska godkännas av veterinären.

Innan lokalen beträds ska denna ventileras noga för att säkerställa att det inte finns någon koldioxid kvar. Gå inte in i lokalen förrän du är säker på att lokalen är tillräckligt ventilerad! Att mäta halten koldioxid i lokalen rekommenderas. Tänk på att gasen är tung. Det är därför större risk att andas in högre koncentrationer av gasen när man böjer sig ner.

Hantering av de döda djuren

Döda lantbruksdjur ska tas om hand på ett säkert sätt för att undvika att smittsamma sjukdomar sprids och att omgivningen besväras. Ett dött djur ska t.ex. alltid förvaras skilt från de övriga djuren i besättningen och vilda djur ska hindras från att komma åt det. Kadavret ska dessutom ses som en råvara som ska malas ner och användas vidare och det är viktigt att det är så ”färskt” och rent som möjligt. Insamling av döda lantbruksdjur samordnas av Svensk lantbrukstjänst genom avtal med lokala entreprenörer som kör turer och hämtar upp kadaver i respektive län. Dessa samlas sedan upp på 13 uppsamlingsplatser runt om i Sverige för vidare transport till Konvex malningsstationer i Karlskoga eller Kävlinge i Skåne. Lista över entreprenörer finns längst bak i broschyren.

Om fåglarna legat så länge att de börjat ruttna får du betala dubbel avgift för hämtningen. Svensk Lantbrukstjänst kan tillhandahålla containrar för förvaring i väntan på hämtning. Det är vanligt att man fyller upp en frysbox med döda djur innan man beställer hämtning.

Tänk på att varje kadaverbil kör över stora områden och till många besättningar. För att minska smittrisken är det viktigt att chauffören inte går in i stallet för att hämta djuret. Kadaver ska samlas i en container som placeras vid farbar väg. Det är viktigt att containern placeras så, att kadaverbilen inte behöver köra igenom besättningen eller stallområdet vid upphämtning.

På grund av risk för smitta är det förbjudet att lägga ut kroppar eller delar av avlivade lantbruksdjur i naturen ifall det dött eller slaktats hemma på gården. Du får heller inte använda kadaver eller slaktrester från hemsakt som foder eller åtel till vilda djur.

Obduktion av höna.

Obduktion och provtagning

En av de viktigaste faktorerna för att kunna obducera med bra kvalitet är att det döda djuret så fort som möjligt kommer in till obduktionslaboratoriet. För att få en subventionerad obduktion utförd måste djurägaren kontakta en veterinär och få en remiss. En korrekt beskrivning av djurets symtom är viktigt för att kunna fastställa sjukdom och dödsorsak vid obduktionen.

Obduktioner av fjäderfä subventioneras av Svenska Djurhälsovården. SVA har tagit fram en speciell kartong och instruktion för hur döda fjäderfä ska paketeras innan du skickar in dem till laboratoriet. Om du själv som djurägare har möjlighet att direkt köra in djuret till närmsta laboratorium är detta alltid det bästa. Men det är ju inte alltid praktiskt möjligt, särskilt inte i norra Sverige där närmsta obduktionsanläggning kan ligga mycket långt bort.

Nedgrävning

I vissa områden i framförallt norra Sverige får döda djur grävas ner. Du kan se i listan bak i broschyren i vilka kommuner det är tillåtet att gräva ner kadaver. Dessa ska då grävas ner enligt anvisningar från kommunen.

Jordbruksverkets beslut att nergrävning får ske på dessa orter bygger på att nergrävningen måste vara praktisk möjlig, lämplig plats ska finnas och att du gräver ner på ett korrekt sätt (minst 1,5 m djupt). Kommunen måste alltid först godkänna den plats där du vill gräva, och kan säga nej om platsen inte är lämplig.

Jordbruksverket har möjlighet att godkänna gård- eller halmpanna för förbränning av fjäderfä från egen besättning.

Förbränning i gårdspanna

Jordbruksverket har möjlighet att godkänna gårdspanna för förbränning av döda fåglar. I dagsläget finns det många godkända gårdsanläggningar för förbränning av enstaka fjäderfäkadaver, dvs. ”normal” dödlighet under produktionsomgången. Tillstånd har även getts till destruktion genom förbränning i halmpanna. Kontakta Jordbruksverket för mer information. Ansökningsblankett finns också på www.jordbruksverket.se.

Svensk lantbrukstjänst AB

Huvudkontor

Box 734, 531 17 Lidköping
Tfn 0510-868 64

10. Kristianstad

Kristianstads Djurtransport AB
Tfn 044-12 38 83

11. Kalmar

Kalmar Djurtransport AB
Tfn 0480-602 00

12. Varberg

Geol AB
Tfn 0340-829 99, 0706-55 88 89

14. Linköping

Kallins Åkeri AB
Tfn 0703-73 59 56

16. Skara

Sanitetsslakt i Skara AB
Tfn 0511-215 25

18. Uppsala

Upplands Nödslaktservice AB
Tfn 0706-03 54 54, 0706-20 82 54

20. Karlstad

Ekebergs Farmartjänst AB
Tfn 054-53 30 33, 0706-43 74 44

21. Borlänge

SG Nödslakt
Tfn 0706-02 91 11, 0706-02 91 12

24. Gotland

AVL. Transporter AB
Tfn 0498-330 31, 0703-30 81 00

60. Bollnäs

Bollnäs Djurservice AB
Tfn 0703-96 41 09, 0706-47 73 73

61. Lit

Lits Djurservice AB
Tfn 0703-34 54 35, 0706-75 97 90

62. Tavelstjör

Umeå Djurtransport AB
Tfn 0706-99 62 19

63. Piteå

Lundmans Djurtransport AB
Tfn 0911-177 63,
0706-36 24 12

Området som inte är numrerat är undantaget från insamlingskrav på kadaver, se sidan 27.

Församlingar och områden där självdöda eller avlivade djur får grävas ner

Län	Kommun	Församling	
Värmlands län	Eda	Eda, Köla, Skillingmark	
	Arvika	Gunnarskog, Mangskog	
	Torsby	Norra Finnskoga, Södra Finnskoga, Dalby, Östmark Vitsand, Norra Ny-Nyskoga	
	Hagfors	Hagfors-Gustav Adolf	
	Filipstad	Nordmark, Rämnen	
Dalarnas län	Vansbro, Malung, Mora Älvdalen, Rättvik, Orsa	Samtliga församlingar	
	Gagnef	Floda	
	Falun	Enviken	
Gävleborgs län	Ljusdal	Los-Hamra, Kårböle	
Västernorrlands län	Ånge	Haverö	
Jämtlands län	Härjedalen	Samtliga församlingar	
	Berg	Klövsjö, Åsarne, Storsjö	
	Åre	Undersåker, Åre, Kall	
	Krokom	Offerdal, Föllinge, Hotagen, Laxsjö	
Strömsund	Ström, Alanäs, Frostviken, Tåsjö, Bodum, Hammerdal, Gåxsjö, Fjällsjö		
	Västerbottens län	Åsele, Dorotea, Vilhelmina, Storuman, Sorsele, Malå, Lycksele, Norsjö	Samtliga församlingar
	Norrbottens län	Arvidsjaur, Arjeplog, Jokkmokk, Gällivare, Kiruna, Pajala, Älvsbyn, Övertoneå	Samtliga församlingar
		Boden	Edefors, Gunnarsbyn

På öar utan bro- eller färjeförbindelse får döda djur grävas ner.

Mer att läsa

- **Svenska webbplatser**
www.jordbruksverket.se
www.svenskaagg.se
www.svenskfagel.se
- **Lagar, förordningar och föreskrifter**
Djurskyddslagen (SFS nr 1988:534)
Djurskyddsförordningen (SFS nr 1988:539)
Föreskrifter och allmänna råd: SJVFS 2007:772, saknr L22 Slakt och annan avlivning av djur (den heter SJVFS 2008:69 i omtryck)
Jordbruksverkets föreskrifter SJVFS 1998:34 och 2006:84 (kadaverhantering)
Europa parlamentets TSE förordning (EG) nr 999/2001 (regler för animaliskt riskavfall), ändrad genom förordning (EG) nr 722/2007 och förordning (EG) nr 357/2008.
- **Svensk facklitteratur**
Neuschütz m fl, Höns, Natur och Kultur 2005
- **Svenska rapporter**
Transporttidernas inverkan på dödlighet och skador hos höns och broilermammor, Fjäderfäcentrum 2006, Astrid Lovén Persson
Gårdsmanual, SFS Svenska Ägg 2008
- **Engelska webbplatser**
The Humane Slaughter Association (www.hsa.org.uk)

Författare och fotografer: fjäderfärådgivaren Åsa Odelros och
husdjursrådgivaren Karin Granström, Hushållningssällskapet i Värmland

Illustrationer: Gudrun Midebo Johansson, Kål

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se

ISSN 1102-8025
JO10:6